

ՀԵՒ ՏՕԼՍՏՕՅ

W 214

I
ԹԱՆԿ ԱՐԺԷ
II
Կ Ա Ր Մ Ա
III
ԱՅԴ ԴՈՒ ԵՍ
IV
Մ Տ Ք Ե Ր

— Թ —
Հրատարակութ. Յ. Յ. Զ. № 2.
— Թ —

291. 71
S-80

Բ. Ռուսերենից

911

Հ. ԳԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ Կ. ՍԼԻՍԿԻՆ
ՍԵՐԻԱԼՆԵՐ

891.71

S-808

ՀԵՐ ՏՕԼՍՏՕՅ

պր.

19 NOV 2010

W 9.14

11-108
28-2

1559

^I
ԹԵՆԿ ԱՐԺԷ

^{II}
Կ Ա Ր Մ Ը

^{III}
ԱՅԴ ԴՈՒ ԵՍ

^{IV}
Մ Տ Ք Ե Ր

—•—
Հրատարակութ. Յ. Յ. Զ. № 2.
—•—

Թ. Ռուսերենից

1911

ՏՊԱԿԻՄԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ Բ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ Կ. ԱԼԵԱՆ
Ս Ա Մ Ա Ր Ղ Ա Ն Դ.

Թ Ա Ն Կ Ա Ր Ժ Է

Ըստ Մօսկուսանի:

Միջերկրական ծովի ափին, Ֆրանսիայի ու Իտալիայի միջև, մի շատ փոքրիկ իշխանություն կայ, որ Մօնակո է կոչւում: Այդ իշխանությունն բնակիչները մի մեծ գիւղի բնակիչներից էլ քիչ են, ընդամենը 7 հազար. իսկ հոգն այնքան, որ մի հոգուն մէկ գետնատին էլ չի գալիս: Բայց իշխանը այդ իշխանությունն մէջ իսկական իշխան է: Նա ունի արքունիք, մինիստրներ, եպիսկոպոսներ, գեներալներ, զօրք:

Քիչ է զօրքը, բոլորը 60 մարդ, բայց և այնպէս զօրք է: Իշխանը եկամուտներ քիչ ունի: Հարկեր կան ինչպէս ամեն տեղ, թէ՛ ծխախոտի, թէ՛ գինու, թէ՛ օդու, թէ՛ գլխի, և թէ՛ խմած ու ծխում են, բայց ժողովուրդը քիչ է, և իշխանը չէր կարողանայ կերակրել իր սպառազանքներին, սաշտօնեաներին ու իրան, եթէ մասնաւոր եկամուտ չունենար: Իսկ այդ մաս-

հաւոր եկամուտը նա ստանում է խաղատանից — բուլեակայից: Մարդիկ խաղում են, տանում, տարւում, իսկ օգտուողը միշտ խաղատան տէրն է: Եւ նա այդ եկամտից իշխանին մեծաքանակ փող է վճարում: Իսկ մեծաքանակ փող նրա համար է տալիս, որ այդ տեսակ խաղատուն այժմ ամբողջ Եւրոպայում միայն մէկն է մնացել: Առաջնորում խաղատների նոյնպէս եղել են և զերմանական փոքր իշխանութիւններն մէջ, բայց մի քանի տարի առաջ արդեւեցին: Արդեւեցին նրա համար, որ այդ խաղատների պատճառով չատ թշուառութիւններ էին առաջանում: Գալիս էր մէկն ու մէկը, սկսում խաղալ, բախտը չէր բանում, եղած շեղածը վրայ տալիս, նոյն իսկ ուրիշի փողերը, իսկ յետոյ զարդից կամ խեղդում էր իրան, կամ գնդակահարում: Գերմանացիները արդեւեցին իրանց իշխաններին խաղատներ ունենալը, իսկ Մօնակօյի իշխանին արդեւոյ մարդ չը կայ: Միայն նրա մօտ է որ մնացել է:

Եւ ահա այդ ժամանակից խաղատները բոլոր նրան են գնում, նրա մօտ են տանուլ տալիս, իսկ շահը նրանն է: Արդար աշխատան-

քով չես կարող բարէ պալատների կառուցանել: Մօնակօյի իշխանն էլ գիտէ, որ դա մի պարշէլի գործ է, բայց թէ ինչպէս անէ...: Այդիկ է պէտք: 2^է որ օղուց ու ծխախոտից առնուած հարկով կերակրուելն էլ զրանից լաւագոյնը չէ: Այդպէս էլ ահա ապրում է իշխանը: Իշխում է, փող է զիջում, և իր արքունիքի մէջ վարում է բոլոր այն կարգն ու կանոնները, ինչպէս որ իսկական մեծ թագաւորների արքունիքներումն է: Նրանց պէս թագապարսիւն է կատարում, հանդիսաւոր ելքեր է սարքում, պարզկներ է բաժանում, պատժում, ներում. ունի պետական խորհուրդ, օրէնքներ, գատաւորներ: Ամեն բան այնպէս է, ինչպէս իսկական թագաւորներինը: Միայն թէ այնտեղ ամեն ինչ փոքր է:

Եւ ահա, մի քանի տարի առաջ, այդ իշխանի երկրում մի սղանութիւն տեղի ունեցաւ: Իշխանութեան բնակիչները հանդարտաբարոյ մարդիկ են, և այդպէս բան չէր պատահել առաջնորում: Հաւարուեցին, ինչպէս վայել էր, գատաւորներ, գատախաղներ, երգուհիներ, փառաբաններ, և սկսեցին դատիկ, ինչպէս հարկին էր: Գատեցին և օրէնքի համաձայն վճուեցին

յանցաւորի գլուխը կտրել: Լաւ: Դատաւճիւրը ներկայացրին իշխանին: Կարդաց իշխանը և հաստատեց: Գլխատել է պէտք, գլխատել: Բայց ցանն այն է, որ նրանք գլուխ կտրելու ոչ մեքենայ ունեն, ոչ էլ դահլճ: Մտածեցին, մտածեցին մինխտրները և որոշեցին Փրանսիական կառավարութեան պրել, իմանալով թէ արդեօք Փրանսիացիք կարո՞ղ են առժամանակ իրանց ուղարկել գլխատման մեքենան, վարպետն էլ հետը, և տեղեկացնեն թէ սրբան ծախս կը նստի այդ բոլորը: Ուղարկեցին թուղթը: Մի շտրաթից պատասխան են ստանում. մեքենան ու դահլճն ուղարկել կարելի է, այդ բոլորն ծախան է 16,000 ֆրանկ: Զեկուցին իշխանին: Մտածեց, մտածեց իշխանը—16,000 ֆրանկ: Անպիտանը չարժէ, ասում է, այդքան փող: Աւելի ածան չէ՞ կարելի արդեօք, 16,000 ֆր. ախր այդ նշանակում է երկու ֆրանկից աւելի նոր հարկ բեռցնել ամեն մի բնակչի վրայ: Դա նրանց ծանր կը թուի: Մէկ էլ տեսնես, խռովութիւն կը յարուցանեն: Խորհրդի հաւաքուեցին, թէ ինչպէս գործը աջողացնեն: Որոշեցին միևնոյն խնդիրքով դիմել խտալական թագաւորին:

Փրանսիական կառավարութիւնը հանրապետական է, թագաւոր, իշխան չէ յարգում, իսկ խտալական թագաւորը վերջապէս եղբայրակից է, անշուշտ աւելի ածան կը վերցնէ: Գրեցին: Զուտով պատասխան են ստանում: Խտալական կառավարութիւնը պրում է, որ մեքենան էլ, վարպետն էլ կուղարկեն ամենայն ուրախութեամբ: Իսկ այդ բոլորն, ճանապարհածախսով հանդերձ, կարժենայ 12,000 ֆրանկ: Աւելի ածան է, բայց և այնպէս թանկ է: Անդգամը դարձեալ այդքան փող չարժէ: Գուրս է գալիս, որ նորից երկու ֆրանկից պակաս հարկ պէտք է նշանակել մարդագլուխ: Կրկին խորհրդի նստեցին: Երկար բարակ մտածում էին, արդեօք աւելի ածան չէ՞ կարելի: Զինուորներից մէկն ու մէկը արդեօք յանձն չի՞ առնի տնավարի կերպով այն մարդու գլուխը կտրելու: Միևնոյն է, չէ՞ որ պատերազմում սպանում են: Շէնց այդ բանի համար էլ պատրաստում են զինուորներին: Խօսեց պենսերայը նրանց հետ, թէ ո՞վ յանձն կառնէ: Զինուորները յանձն չառան: Ո՛չ, ասում են, մենք այդ բանը չենք կարող և չենք սովորել: Ի՞նչ անել հապա: Նորից միտք արեցին,

միտք արեցին, կազմեցին կօմիտէ, մասնաժողով, ենթամասնաժողով: Փոխեցին իրանց միտքը: Պէտք է, ասում են, մահուան պատիժը մշտնջենական բանտարկութեան փոխարինել: Թէ գլխարտութիւն ցոյց տուած կը լինի իշխանը, թէ ծախսերը ըիշ կը լինեն: Համաձայնեց իշխանը, և այդպէս էլ վճռեցին: Բայց հիմա էլ ուրիշ ցաւ. յատուկ այնպիսի բանտ չը կայ, ուր փակեն մշտապէս: Կան փոքրիկ խուցեր, ուր նստացնում են առժամանակ, իսկ հաստատուն բանտ, մշտապէս այնտեղ փակելու համար, չը կայ այդպիսին: Բայց և այնպէս մի տեղ ճարեցին: Նստացրին յանցաւորին ու մի պահապան կանգնեցրին:

Պահապանը թէ հսկում էր և թէ գնում իշխանական խոհանոցից ոճրագործի համար ուտելիք բերում: Նստեց այդպէս վեց ամիս, մի աւարի: Իշխանը տարուայ վերջին սկսեց իր ելքն ու մուտքը աչքէ անցկացնել, տեսնում է որ ոճրագործի պահապանութեան համար նոր ծախս է բացուել, այն էլ ոչ այնքան ըիշ: Յատուկ պահապան և ուտելիք: Տարին 600 ֆր. էր նստում: Իսկ անդգամը երկտասարդ է, առողջ,

կարող է յիսուն տարի ապրել: Հաշուի տես, թէ նրբան ծախս է լինելու: Զատ մեծ: Այդպէս չէ կարելի: Կանչեց իշխանը մինիստրներին. «Մի լաւ խորհեցէք, ասում է, ինչպէս անենք, որ այդ անպիտանի ծախսը պակասացնենք, թէ չէ այդպէս նա շատ թանկ է նստելու մեզ»: Հաւարուեցին մինիստրները, միտք են անում: Մէկն ասում է. «Ահա ինչ, պարսններ, ըստ իտ պահապանին պէտք է արձակել»: Մի ուրիշն ասում է. «Բայց նա կը վախշի»: — «Կը վախշի, թող վախշի»: Զեկուցին իշխանին. համաձայնեց: Արձակեցին պահապանին: Նայում են թէ ինչ է լինելու: Այն են տեսնում, որ ճաշի ժամանակը հասնելուն, դուրս եկաւ յանցաւորը, վնտրեց պահապանին, չը գտաւ և գնաց իշխանի խոհանոցը իրա համար ճաշ բերելու: Վերցրեց, ինչ որ տուին, վերադարձաւ բանտ. փակեց վրայից դուռը ու նստեց: Հետեւալ օրը նոյնպէս: Իրա համար կերակուր բերելու գնում էր, իսկ վախշիկ չէր վախճում: Ինչպէս անել: Մտածեցին: Պէտք է, ասում են, նրան ուղղակի յայտնել, որ նա մեզ հարկաւոր չէ: Թող հեռանայ: Էաւ: Կանչում է նրան իր մօտ արդարա-

դատութեան մինիստրը և ասում. «Ինչո՞ւ դուք
չէք հեռանում: Պահապան չը կա՞յ ձեզ վրայ:
Կարող էք ազատ գնալ և իշխանը չի նեղա-
նայ»: — «Իշխանը չի նեղանայ, բայց ես գնալու
տեղ չունեմ: Ո՛ւր գնամ: Գուք ինձ անուանար-
կեցիր ձեր դատավճռով. ո՛չ որ այժմ ինձ չի
վերցնի, ես ամեն գործից յետ եմ մնացել:
Գուք ինձ հետ անկանոն վարուեցիր: Այդպիսի
վարմունքը ո՛չ մի բանի պէտք չի գալ: Ինձ
մահուան դատապարտեցիր, լաւ: Գուք պէտք
էր որ ինձ գլխատէիր, չը գլխատեցիր: Այդ
մէկ: Ես գրա պէ՞մ բան չստացի: Յետոյ դուք
ինձ դատապարտեցիր մշտնջենական բանտար-
կութեան ու պահապան կանգնեցրիր, որ ինձ
կիրակուր բերէր, յետոյ լսեցիր ինձանկից պա-
հապանին: Այդ երկու: Ես դարձեալ չը հակա-
ճառեցի: Այժմ էլ ասում էք. հեռացիր: Ո՛չ,
դուք ինչ ուզում էք անէր, ես ո՛չ մի տեղ չեմ
գնայ»: Արի ու էլը ցեխը հանիր: Կրկին խոր-
հուրդ գումարեցին: Բառ ի՞նչ անել: 2է հեռա-
նում: Երկար բարակ մտածեցին: Պէտք է նրան
կենսաթոշակ նշանակել: Առանց դրան նա
իրանցից ձեռք վերցնողը չէ: Յայտնեցին իշխա-

նին: Ուրիշ բան չէ մնում անել, պէտք է նրանից
մի կերպ ազատուել: Նշանակեցին 600 ֆրանկ:
Յայտարարեցին նրան. «Գէ, լաւ, ասում է, եթէ
ճշդութեամբ վճարելու էք, ինչո՞ւ չէ, կը
հեռանամ»:

Այդպէս էլ վճուեցին: Նա փողը կանխիկ
ստացաւ, մնար բարով ասաց բոլորին և իշ-
խանութեան սահմաններից դուրս եկաւ: Ընդ-
ամենը քառուրդ ժամուայ ճանապարհ է երկա-
թուղով: Գուրս եկաւ, բնակութիւն հաստատեց
մօտակայքում, հող գնեց, բանջարանոց, պար-
տէզ մշակեց, և ապրում է իր քէֆին:

Ժամանակին գնում է կենսաթոշակն ստա-
նալու: Ստանում՝ մտնում է խաղատուն, երկու
երեք ֆրանկով բախտը փորձում, երբեմն տանում
է, երբեմն տարւում, և գնում է տուն: Ապրում
է հանգիստ ու խաղալ:

Լաւ որ այդ փորձանքը նրան այնտեղ չը
պատահեց, որտեղ փող չէն խնայում ո՛չ մարդու
գլուխ կտրելու, ո՛չ էլ մշտական բանտերի
համար:

Կ Ա Ր Մ Ա*)

Անգլիերենից.

Սոյն ժարգմանութիւնը տպուած էր մի ամսապրում՝ 1. Տօլստոյի հետեւեալ նամակով, հրատարակչին ուղղած:

«Ուղարկում եմ ձեզ ամերիկեան Open Court հանդէսից իմ ժարգմանած հերեաթը «Կարմա» վերնագրով: Ըստ հաւանեցի այդ հերեաթին թէ իր պարզամտութեան, թէ իր

*) Կարման՝ քույրդասական մի հաւասարիք է, որ կաշակում է այն բանում, թէ իւրաքանչիւր մարդու քննադատական ու միայն յօրինումով, այլ եւ սմբողջ անհատիկը՝ այս կեանքում՝ իր անխնայ կեանքի արարներէ հետեւում է, եւ թէ մեր արագ կեանքի շարժումը քանի մը ճիշտ անցնի կախումն եւս անհետաւոր այն ձիգերից, որ մեկի արեւ եւս այս կեանքում շարիք խուսափելու եւ բարի գործելու:

խորութեան համար: Յատկապէս սիրուն է նրանում պարզաբանումը՝ վերջերս յաճախ զանազան կողմերից պլտորուած այն ճշմարտութեան, թէ չարից ազատուելն ու բարիք ձեռք բերելը սեփական ճիշդութեան միայն ստացում, թէ չէ կայ ու չէ կարող լինել այնպիսի մի եղանակ, որի միջոցով, անձնական կեանքից դուրս, հնարաւոր լինէր հասնել սեփական կամ ընդհանուր բարօրութեան: Այդ լուսարանութիւնը լաւ է մանաւանդ նրանով, որ հէնց այդտեղ էլ ցոյց է աւելում և այն, թէ տառնական մարդու բարօրութիւնը այն ժամանակ է միայն իսկական բարիք, երբ նա ընդհանուրի բարօրութիւն է: Հէնց որ աւազակը, դժոխքից դուրս գալիս, միայն իրան բարիք ցանկացաւ, իսկոյն նրա բարիքը դադարեց բարիք լինելուց և նա վայր գլորուեց: Այդ հեքեաթը կարծես մի նոր կողմից է լուսարանում բրիտանիկութիւնից յայտնուած երկու հիմնական ճշմարտութիւն, այսինքն թէ՛ կեանքը անձնականութիւնից հրաժարուելու մէջ է միայն — ով որ իր անձը կը կորցնէ, կը գտնէ այն — և թէ մարդկանց բարօրութիւնը միայն նրանց միութեան մէջն է: Աստու հետ և Աստու միջոցով

իրար հետ. Ինչպէս Գու Իմ մէջ և Ես Քո մէջ, նոյնպէս և նրանք Մեր մէջ մի լինեն...: Յովհ. Ժէ. 21:

«Ես կարգում էի այդ հեքեաթը երեսնաներին, և նրանց դուր էր գալիս: Մեծերի մէջ էլ՝ նրա ընթերցումից յետոյ՝ միշտ խօսակցութիւն էր բացւում կեանքի ամենակարեւոր հարցերի վրայ: Եւ ինձ թւում է, որ դա մի շատ լաւ յանձնարարական է:

Լ. Տօրսոյ.

Բրամինական գառախարզից մի հարուստ ակնագործ, Պանդու անունով, իր ծառայի հետ գնում էր Բենարէս: Հասնելով ճանապարհին մի պատկառելի տնօրով վանականի, որ գնում էր նոյն ուղղութեամբ, նա մտածեց. «Այդ վանականը ազնիւ ու սուրբ տեսք ունի: Լաւ մարդկանց հետ յարաբերութիւնը բախտաւորութիւն է բերում. եթէ նա էլ է Բենարէս գնում, ես նրան կը հրաւիրեմ ինձ հետ գնալ իմ կառքով»: Եւ, բարեկիւր վանականին, հարցրեց թէ՛ ուր է գնում, և իմանալով որ վանականն էլ, որի անունը Նաբադա էր, գնում է նոյնպէս Բենարէս, հրաւիրեց նրան իր կառքը:

— Ընորհակալ եմ ձեր բարեսրտութեան համար, — ասաց վանականը բրամինին, — ես արդարեւ շատ եմ յոգնած երկարատեւ ճամբորդութիւնից: Սեփական ոչինչ չունենալով՝ ես չեմ կարող վարձատրել ձեզ փողով, բայց գուցէ պատահի, որ ես կարող լինեմ ձեզ հատուցանել հոգեկան մի որ և է գանձ գիտութեան այն գանձարանից, որ ես ձեռք եմ բերել, հետեւելով մարդկութեան ուսուցիչ երանելի մեծ Բուդդայի՝ Սակիա Մունիի վարդապետութեան:

Նրանք գնում էին միասին, և Պանդուն բաւականութեամբ լսում էր ճանապարհին Նաբադայի հրահանգիչ խօսքերը: Մի ժամից նրանք մօտեցան մի տեղի, ուր ճանապարհը երկու կողմից փշացել էր հեղեղից և մի հողագործի կոտրուած ակով սայլը փակում էր ուղին:

Սայլի տէրը, Դեւալան, գնում էր Բենարէս իր բրինձը ծախելու, և շտապում էր այնտեղ հասնել հետեւալ օրուայ արշալոյսից առաջ: Եթէ նա ուշանար, բրինձ առնողները կարող էին արդէն քաղաքից հեռանալ, գնած լինելով ինչքան բրինձ որ հարկաւոր էր իրանց:

Երբ ակնագործը տեսաւ, որ ճանապարհը շարունակել չէ կարող, եթէ երկրագործի սայլը տեղից դուրս չը բերուի, բարկացաւ և իր ստրուկ Մազագութային հրամայեց սայլը մի կողմ քաշել, որ կառքը կարողանար անցնել: Հողագործը հակառակուեց, որովհետեւ նրա սայլը դարափոսին այնքան մօտ էր ընկած, որ կարող էր ցրլու գալ, եթէ նրան ձեռք տային, բայց բրամինը չուզեց լսել հողագործին և հրամայեց իր ծառային՝ հեռու չալրտել բրինձով բեռցուած սայլը: Մազագութան, արտակարգ ոյժի տէր

մի մարդ, ուրիշներին վիրաւորանք հասցնելու մէջ բաւականութիւն գտնող, հնազանդեց, նախ քան վանականը կարող կը լինէր միջամտելու, և դէն չարտեց սայլը: Երբ Պանդուն անցաւ և ուզում էր շարունակել ճանապարհը, վանականը դուրս ցատկեց նրա կառքից ու առաց:

— Ներեցէ՛ր ինձ, պարոն, որ ես ձեզ թողնում եմ: Զնորհակալ եմ, որ դուք բարեսիրաբար թողատրեցիք ինձ մի ժամ ճանապարհ գնալ ձեր կառքով: Ես չափազանց յոգնած էի, երբ դուք ինձ նստացրիք, բայց այժմ, ձեր սիրալիութեան շնորհիւ, ես հանգստացել եմ: Իսկ այդ հողագործի մէջ ճանաչելով ձեր նախահայրերից մէկի մարմնացումը, ես ոչ մի աւելի լաւ բանով չեմ կարող ձեզ վարձատրել ձեր բարութեան համար, քան նրանով, որ օգնեմ այդ հողագործին իր դժբախտութեան մէջ:

Բրամինը զարմանքով նայեց վանականին:

— Դուք ասում էք, որ այդ հողագործը իմ նախահայրերից մէկի մարմնացումն է. այդ չէ՞ կարող լինել:

— Ես գիտեմ, — պատասխանեց վանականը,

— որ ձեզ անյայտ են այն բարդ ու նշանակալի

կապերը, որոնք կապում են ձեզ հողագործի ճակատագրի հետ: Բայց կոյրից չէ կարելի սպասել, որ նա տեսնէ, ուստի ցաւում եմ, որ դուք ինքներդ էք ձեզ վնասում, և կը ջանամ պաշտպանել ձեզ այն վերքերից, որ դուք պատրաստուում էք ձեզ հասցնելու:

Հարուստ վաճառականը սովոր չէր, որ իրան պարսաւէին. զգալով որ վանականի խօսքերը թէև մեծ բարութեամբ արտաբերուած՝ բովանդակում էին յանդիմանութիւն, նա հրամայեց ծառային կառքը առաջ քշել:

Վանականը ողջունեց հողագործ Գեւալային և սկսեց օգնել նրան սայլը նորոգելու և թափուած բրինձը ժողովելու: Գործը արագ էր ընթանում, և Գեւալան մտածեց.

«Այս վանականը պէտք է որ սուրբ մարդ լինի. նրան կա՞նք թէ օգնում են անտեսանելի ուղիները: Հարցնեմ նրան, թէ ես ինչո՞վ արժանացայ հպարտ բրամինի վայրազ վերաբերմունքին:

Եւ նա հարցրեց.

— Յարգելի պարոն, դուք չէ՞ք կարող ինձ ասել՝ թէ ինչո՞ւ անիրաւութիւն կրեցի ես այն մար-

գուց, որին երբէք ոչ մի վատութիւն չեմ արել: Վանականն ասաց.

— Սիրելի-բարեկամ, դուք անիրաւութիւն չը կրեցիր, այլ միայն ներկայ գոյութեան մէջ կրեցիր այն, ինչ որ դուք առաջուայ կեանքում գործել էիր այդ բրամինին: Եւ ես չեմ սխալուի, եթէ ասեմ, որ նոյն խոսքով էլ դուք բրամինին կանէիր նոյն բանը, ինչ որ նա ձեզ արեց, եթէ նրա տեղը լինէիր և ունենայիր նոյնպիսի ուժեղ ծառայ:

Հոգաւործը խոստովանեց, որ եթէ նա իշխանութիւն ունենար, չէր զղջայ իր ճանապարհը փակող մի ուրիշ մարդու հետ վարուելով այնպէս ինչպէս բրամինը վարուեց իրա հետ:

Բրինձը ժողոված էին սայլի մէջ, և վանականն ու հոգաւործը մօտենում էին արդէն Բենարէսին, երբ ձին յանկարծ մի կողմ նետուեց:

— Օ՛հ, օ՛հ, — բացականչեց հոգաւործը:

Բայց վանականը, ուշադիր նայելով առարկային, որ վախեցրել էր ձիուն, ցած թռաւ սայլից ու տեսաւ, որ մի քսակ էր, ոսկով լի:

«Հարուստ ակնագործից գտաւ ուրիշ ոչ ոք չէր կարող կորցնել այս քսակը», մտածեց նա,

և վերցնելով քսակը՝ տուեց հոգաւործին, ասելով.

— Առէ՛ք այս քսակը, և երբ Բենարէսում կը լինէք, գնացէ՛ք այն հիւրանոցը, որ ես ցոյց կը տամ, հարցրէ՛ք բրամին Պանդու և քսակը նրան յանձնեցէ՛ք: Նա պիտի ձեզնից ներողութիւն խնդրէ իր կոպիտ վարմունքի համար, բայց դուք ասացէ՛ք, որ ներել էք նրան ու ցանկանում էք յաջողութիւն նրա բոլոր ձեռնարկութիւններին, որովհետեւ, հաւատացէ՛ք ինձ, որքան աւելի լինեն նրա յաջողութիւնները, այնքան աւելի լաւ կը լինի այդ ձեզ համար: Զեք բախտը շատ բանում կախուած է նրա բախտից: Եթէ Պանդուն ձեզնից բացատրութիւն խնդրէ, նրան ուղարկեցէ՛ք վանք, ուր նա միշտ ինձ պատրաստ կը գտնէ օգնելու նրան խորհրդով, եթէ պէտք ունենայ:

Մինչ այդ, Պանդուն եկաւ Բենարէս և հանդիպեց իր առեւտրական բարեկամ՝ հարուստ զրամատէր Մալմեկային:

— Ես կորած եմ, — առաց Մալմեկան, — և ոչ մի գործ չեմ կարող անել, եթէ այսօր և եթէ արքայական խոհանոցի համար մի սայլ ամենալաւ բրինձ չը գնեմ: Բենարէսում ինձ թշնամի մի

դրամատէր կայ, որը, իմանալով թէ ես պալատական վերակացուի հետ պայմանաւորուել եմ այսօր առաւօտեան մի սայլ բրինձ հասցնել նրան, ինձ կորստեան մատնելու ցանկութեամբ՝ գնել է ինչքան բրինձ որ կայ Բենարէսում: Վերակացուն չի ազատի ինձ պայմանից, և վաղը ես կորած եմ, եթէ Կրիշնան ինձ երկնքից մի հրեշտակ չուղարկէ:

Երբ Մալմեկան գանգատուում էր իր անբախտութեան վրայ, Պանդուն իր քսակն էր որոնում: Կառքի մէջ վնասուելով ու չը գտնելով, նա կասկածեց իր ոտքով Մազալութայի վրայ, ոտտիկաններ կանչեց, մեղադրեց նրան և հրամայելով կապել՝ վայրագօրէն տանջում էր նրան, խոստովանութիւն կորդելու համար: Ստրուկը գոռում էր տառապալին:

— Ես մեղաւոր չեմ, բայց թողէք ինձ: Ես չեմ կաշառ տանել այս չարչարանքները: Ես բոլորովին անմեղ եմ այդ յանցանքի մէջ և այժմ տառապում եմ ուրիշների մեղքի համար: Օ՛, եթէ կարողանայի ներում խնդրել այն հոգաւորից, որին ես չարիք գործեցի իմ տիրոջ համար: Այս տանջանքները, երևի, իմ խոտաւորութեան

պատիժն են:

Երբ դեռ ոտտիկանները շարունակում էին ծեծել ստրուկին, հոգաւորը մօտեցաւ և՛ ի մեծ դարմացումն ամենքի՝ տուեց քսակը: Ստրուկին իսկոյն ազատեցին տանջողների ձեռքից, բայց իր տիրոջից զժգոհ լինելով, նա փախաւ նրանից ու միացաւ աւաղակների խմբին, որոնք ապրում էին լեռներում: Մալմեկան էլ, երբ լսեց թէ հոգաւորը կարող է ծախել ամենալատեսալի բրինձ, արքայական սեղանին պէտքական, իսկոյն գնեց ամբողջ բեռը երեք անգամ աւելի գնով, իսկ Պանդուն, փողերի վերադարձումով ուրախացած, իսկոյն վանք շտապեց, ստանալու համար վանականից այն բացատրութիւնները, որ նա խոստացել էր:

Նարազան ասաց.

— Ես ձեզ կարող էի բացատրութիւն տալ, բայց գիտենալով որ դուք անընդունակ էք հասկանալու հոգեկան ճշմարտութիւնը, ես դերագատում եմ լռութիւնը: Սակայն ես ձեզ մի ընդհանուր խորհուրդ կը տամ. վարուեցէ՛ք խրաբանչիւր մարդու հետ, որին կը հանդիպէք, այնպէս, ինչպէս ինքներդ ձեզ հետ. ծառայե-

ցէր նրան այնպէս՝ ինչպէս դուք կը ցանկանա-
լիք, որ ձեզ ծառայէին: Այդպիսով դուք կը
ցանկէք բարի գործերի սերմեր, և նրանց առատ
հունձը ձեզնից չի անցնիլ:

— Ո՛վ վանական, տուէք ինձ բացատրու-
թիւն, — ասաց Պանդուն, — և ինձ հեշտ կը լինի
այն ժամանակ ձեր խորհրդին հետեւիլ:

Եւ վանականն ասաց.

— Լսեցէք ուրեմն, ես ձեզ կը տամ զպզո-
տիքի բանալին. եթէ չը հասկանար էլ այդ
զգալանիքը, հաւատացէք այն բանին, ինչ որ ձեզ
ասելու եմ: Պատրանք է իր անձը իբրեւ մի
առանձին էութիւն համարելը, և ով որ իր
խելքն ուղղում է այն բանին, որպէսզի կատարէ
այդ առանձին էութեան կամքը, հետևում է
կեղծ լոյսի, որ նրան կառահնորդէ մեղքի ան-
դունդը: Այն, որ մենք մեզ առանձին էակներ
ենք համարում, նրանից է առաջ զալիս, որ
Մայեայի քօղը կուբացնում է մեր աչքերը ու
մեզ խանդարում է տեսնելու անխզելի կապը
մեր մերձաւորների հետ, խանդարում է մեզ
հետամտելու մեր միութեան ուրիշ էակների
հոգիների հետ: Քիչերը գիտեն այդ ճշմարտու-

թիւնը: Թող հետեւալ խօսքերը լինեն ձեր
թալիսմանը:

«Ով որ ուրիշներին վնասում է, իրան է
չար գործում:

«Ով որ ուրիշներին օգնում է, իրան է բարի
գործում:

«Գաղաթեցէք համարելու ինքներդ ձեզ
իրեւ առանձին էութիւն, և դուք ճշմարտու-
թեան ճանապարհի վրայ ոտ կը դնէք»:

Այն մարդու համար, որի տեսողութիւնը
մթաղեամ է Մայեայի քօղով, ամբողջ աշխարհը
կտրատուած է թւում անհամար անձերի: Եւ
այդպիսի մարդը չէ կարող ըմբռնել նշանակու-
թիւնը համապարփակ սիրոյ գէպի բոլոր կեն-
դանի էակները:

Պանդուն պատասխանեց.

— Ձեր խօսքերը, յարկամեծար պարսն,
խորին նշանակութիւն ունեն, և ես միտս կը
պահեմ: Ես մի փոքրիկ բարութիւն արեցի, որ
ինձ ոչինչ չէր արժի, մի խեղճ վանականի հա-
մար՝ իմ ճամբորդութեան միջոցին գէպի Բենա-
րէս, և ահա որքան բարեբար հետեւանքներ ունե-
ցաւ այն: Ես չատ բան եմ ձեզ պարտական,

որովհետեւ առանց ձեզ ոչ միայն իմ բաակը կը կորցնէի, այլ և չէի կարողանայ բննարէսում անել այն առեւտրական գործերը, որոնք մեծ չափով աւելացրել են իմ կարողութիւնը: Բացի այդ, ձեր հոգատարութիւնն ու բրինձի սալի վաւուստը նպաստեցին իմ բարեկամ Մալմեկայի բարեկեցութեան: Եթէ բոլոր մարդիկ ձեր կա- նոնների ճշմարտութիւնը ճանաչէին, սրբան կը լատանար մեր աշխարհը, սրբան կը պակասէր նրանում չարը և կը բարձրանար ընդհանուր բարօրութիւնը: Ես կը ցանկանայի, որ Բուդ- դայի ճշմարտութիւնը հասկացուէր ամենրից, ուստի ես ուզում եմ իմ ծննդավայր Կոլչամբիում մի վանք հիմնել և ձեզ հրաւիրում եմ այցելել ինձ, որպէս զի ես կարողանամ ընծայաբերել այդ վայրը Բուդդայի աշակերտների եղբայրու- թեան համար:

Անցան տարիներ, և Պանդուի հիմնած Կոլչամբիի վանքը եղաւ իմաստուն վանական- ների հաւաքատեղի և յայտնի դարձաւ որպէս յուսաւորութեան կենդրոն ժողովրդի համար:

Այդ միջոցին հարեան թագաւորը, խելով Պանդուի պատրաստած դարգերի գեղեցկութեան

մասին, իր գանձապետին ուղարկեց նրա մօտ, մաքուր ոսկուց մի թագ պատուիրելու համար, հնգկաստանի ամենաթանկագին բարերով զար- զարուած:

Երբ Պանդուն վերջացրեց այդ աշխատու- թիւնը, ճանապարհ ընկաւ գէպի թագաւորի մայրաքաղաքը, և յուսալով այնտեղ առեւտրա- կան գործեր անել, հետը վերցրեց ոսկու մեծ պաշար: Նրա թանկագին իրեղէնները տանող կարաւանը պահանջուած էր գլխուած մարդկան- ցով. բայց երբ նա լեռներին հասաւ, աւազակ- ները, Մագադութայի առաջնորդութեամբ, որ նրանց պետն էր դարձել, յարձակուեցին նրա վրայ, կոտորեցին պահապաններին և խեցին բոլոր թանկարժէք քարերն ու ոսկին: Ինքը Պանդուն հազիւ օձիքն աղատեց: Այդ անբախտու- թիւնը մի մեծ հարուած էր Պանդուի բարեկե- ցութեանը. նրա հարստութիւնը մեծապէս պակասեց:

Պանդուն խիստ էր վշտացած, բայց տանում էր իր դժբախտութիւնը առանց տրտունջի. նա մտածում էր. «Ես արժանացայ այդ կորուստ- ներին այն մեղքերի համար, որ գործել եմ իմ

առաջուայ կեանքում: Ես անողորմ էի ժողովրդի հետ երիտասարդութեանս ժամանակ. և եթէ այժմ քաղում եմ իմ վատ գործերի պտուղները, ապա ուրեմն չէ կարելի ինձ դանդաղանքը»:

Որովհետեւ նա դարձաւ շատ աւելի բարի գէպի բոլոր էակները, ուստի և նրան հասած դժբախտութիւնները ծառայեցին միայն նրա սրտի մաքրագործումին:

Կրկին անցան տարիներ, և պատահեց, որ Նարազայի աշակերտ երիտասարդ վանական Պանտական, ճամբորդելով Կոլշամբիի սարերում, ընկաւ աւազակների ձեռքը: Որովհետեւ ոչինչ չունէր, աւազակապետը խիստ ծեծի ենթարկեց նրան ու բաց թողեց:

Հետեւեալ առաւօտ Պանտական, անտառի միջով դնալիս, լսեց կռուի ձայն և մօտենալով՝ տեսաւ շատ աւազակներ, որոնք կատաղութեամբ յարձակուում էին իրանց գլխաւորի՝ Մազադութայի վրայ:

Մազադութան, ինչպէս առիւծը չբռնապատուած շներով, պաշտպանուում էր և սպանեց նրանցից շատերին: Բայց նրա թշնամիները բազմաթիւ էին, վերջում նա յաղթուեց ու մահամերձ

ընկաւ, վերքերով ծածկուած:

Աւազակները հեռացան թէ չէ, երիտասարդ վանականը մօտեցաւ ընկածներին, ցանկանալով վիրաւորներին օգնութիւն հասցնել: Բայց աւազակները արդէն մեռել էին, միայն նրանց գրկաւորի մօտ մնացել էր մի քիչ կեանք: Վանականը խիստն գէպի առուակն ուղղուեց, որ հոսում էր քիչ հեռուն, ջուր բերեց ու մատուցեց մեռնողին:

Մազադութան բաց արեց աչքերը և առամները կրճտացնելով՝ ասաց.

— Ո՛ր եմ այն ապերախտ շները, որոնց ես այնքան անգամ յաղթութեան ու յաջողութեան եմ առաջնորդել: Առանց ինձ նրանք չուտով կը կորչեն, ինչպէս որսորդի շներով հալածուած շնապալները:

— Մի մտածէ՛ք ձեր ընկերներին ու ձեր մեղաւոր կեանքի մասնակիցներին վրայ, — ասաց Պանտական, — այլ մտածեցէ՛ք ձեր հոգու մասին և օգտուեցէ՛ք վերջին ժամուն փրկութեան այն կարելիութիւնից, որ ձեզ ներկայանում է: Ահա ձեզ խմելու ջուր. տուէ՛ք կապեմ ձեր վերքերը: Գուցէ ինձ յաջողուի փրկիլ ձեր կեանքը:

—Անօգուտ է այդ, — պատասխանեց Մագալուծան, — ես դատապարտուած եմ. անպիտանները վիրաւորեցին ինձ մահացու կերպով: Անշնորհապարտ անդգամներ: Նրանք ինձ խփում էին այն հարուածներով, որ ես նրանց սովորեցրել էի:

—Գուր հնձում էր այն, ինչ որ ցանկէր, — շարունակեց վանականը: — Եթէ գուր ձեր ընկերներին սովորեցրած լինէիր բարութեան գործեր, նրանցից էլ կստանայիր բարի արարքներ: Բայց գուր նրանց սովորեցրել էր սպանութեան, որով և գուր ձեր գործերի չնորհիւ սպանուեցիր նրանց ձեռքով:

— Զեր ասածը ճշմարիտ է, — պատասխանեց աւագակապետը. — ես արժանի էի այս վիճակին, բայց որքան դառն է իմ բախտը նրանով, որ ես պէտք է բոլոր իմ վատ գործերի պտուղը քաղեմ ապագայ գոյութիւններին մէջ: Ուսուցէք ինձ, սուրբ հայր, ինչ կարող եմ անել իմ կեանքը մեղքերից թեթեանցնելու համար, որոնք ճնշում են ինձ ինչպէս ժայռը, կրծքիս վրայ տապալուած:

Պանտական ասաց.

—Արմատախիլ արէր ձեր մեղաւոր ցանկութիւնները, ոչնչացրէր շար կրքերը և լցրէր ձեր հոգին բարութեամբ դէպի բոլոր էակները:

Աւագակապետն ասաց.

— Ես չատ շարիր էի անում և բարիր չէի գործում: Ի՞նչպէս կարող եմ դուրս պրծնել վշտի այն ցանցից, որ ես հիւսել եմ իմ սրտի շար ցանկութիւններից: Իմ Կարման ինձ գժոխը կը տանէ, ես երբէք չը պիտի կարողանամ դուրս գալ փրկութեան ճանապարհի վրայ:

Եւ վանականն ասաց.

— Այո, ձեր Կարման կը քաղէ ապագայ մարմնացումների մէջ ձեր ցանած սերմերի պտուղները: Վատ գործողի համար ազատում չը կայ իր վատ արարքների հետեանքներից: Բայց մի վհատուէր, ամեն մարդ կարող է փրկուել, բայց այն պայմանով միայն, որ նա արմատախիլ անէ իրանից անձնականութեան մոլորութիւնը: Գրան իբրեւ օրինակ, ես ձեզ կը պատմեմ մեծ աւագակ Կանգալթալի պատմութիւնը, որ մեռաւ անգրգռում և նորից ծնուեց իբրեւ սատանայ գժոխքում, որտեղ նա տանջուում էր իր վատ արարքների համար ամենասոսկալի տառապանքներով:

Նա դժոխքումն էր արդէն շատ տարիներ և չէր կարողանում ազատուել իր աղէտալի կացութիւնից, երբ Բուդղան յայտնուեց երկրում և հասաւ յուսապայծառութեան երանելի վիճակին։ Այդ արժանայշատակ ժամանակին՝ լոյսի մի ճառագայթ էլ ընկաւ դժոխքը, յարուցանելով բոլոր դեերի մէջ կեանք և յոյս, և աւագակ Կանդաթան բարձրաձայն աղաղակեց. «Մ'վ երանելի Բուդղա, խղճս ինձ։ Ես սոսկալի կերպով տառապում եմ. թէև չարիք էի գործում, այժմ ես ցանկանում եմ գնալ արդարութեան ճանապարհով։ Բայց ես չեմ կարողանում վշտի ցանցից դուրս պրծնել. օգնիր ինձ, Տէր, գթիւն ինձ»։ Կարմայի օրէնքներն այնպէս են, որ չար գործերը դէպի կորուստ են տանում։

Երբ Բուդղան լսեց դժոխքում տառապող դեի աղերսը, ուղարկեց նրան մի սարդ իր ոստայնով, և սարդն ասաց. «Բռնիր իմ ոստայնից և բարձրացիր նրա վրայով դժոխքից դուրս»։ Երբ սարդը տեսութիւնից անհետացաւ, Կանդաթան բռնեց ոստայնից ու սկսեց նրանով բարձրանալ։ Ոստայնը այնքան ամուր էր, որ և չէր կտրուում, և նա նրա վրայ միշտ վեր ու վեր

էր բարձրանում։ Յանկարծ զգաց, որ թե՛ն սկսեց դողալ ու տատանուել, որովհետև նրա յետևից սկսում էին բարձրանալ ոստայնի վրայով և ուրիշ տառապեալներ։ Կանդաթան վախեցաւ. նա տեսաւ ոստայնի բարակութիւնը և նկատեց, որ նա ձգւում է աւելացած ծանրութիւնից։ Բայց ոստայնը դեռ պահում էր նրան։ Կանդաթան մինչ այդ միայն վերև էր նայում, իսկ այժմ նա ներքև նայեց և տեսաւ, որ իր յետևից բարձրանում էր դժոխքի բնակիչների անհամար բազմութիւնը։ «Ի՞նչպէս կարող է դիմանալ այս բարակ թելը բոլոր այդ մարդկանց ծանրութեանը», մտածեց նա և վախեցած՝ բարձրաձայն գոչեց. «Թողէ՛ր ոստայնը, նա ի՛մն է»։ Եւ յանկարծ ոստայնը կտրուեց, և Կանդաթան յետ վայր ընկաւ դժոխքը։ Անձնականութեան մոլորութիւնը դեռ ապրում էր Կանդաթայի մէջ։ Նա չը գիտէր անկեղծօրէն վերև ձգտելու հրաշալի ոյժը՝ արդարութեան ճանապարհի վրայ դուրս գալու համար։ Այդ ձգտումը նուրբ է, ինչպէս ոստայնը, բայց նա բարձրացնում է միլիօնաւոր մարդկանց, և որքան աւելի շատ մարդիկ բարձրանան ոստայնի վրայով, այնքան

աւելի թեթիւ կը լինի նրանցից խրաքանչիւրի համար: Բայց հէնց որ մարդու մէջ միտք կը ծաղկէ, թէ այդ ուստայնը իմն է, թէ արդարութեան բարիքը միմիայն իմն է պատկանում և թող ոչ որ չը բաժանէ այն իմն հետ, այն ժամանակ թեքը կտրւում է, և դու ընկնում ես յետ առանձին էութեան առաջուայ վիճակի մէջ: Խոյ էութեան առանձնութիւնը անէծք է, բայց միութիւնը՝ օրհնութիւն: Ի՞նչ բան է դժոխքը: Դժոխքը ուրիշ բան չէ, այլ եթէ ինքնասիրութիւնը, խոյ նիրվանան, ընդհանուր կեանքն է...

— Տուէք ինձ բռնել ուստայնից, — ասաց մեռնող աւաղակապետը, երբ վանականը վերջացրեց իր պատմութիւնը, — և ես դուրս կը գամ դժոխքի անդունդից:

Մագաղութան մի բանի բոլոր լուսութեան մէջ մնաց, հաւաքելով մտքերը, յետոյ շարունակեց.

— Լսեցէք ինձ, ես ձեզ խոստովանում եմ: Կօլշամբեցի ակնադործ Պանդուի մօտ ես ծառայ էի: Բայց նրա ինձ անարդար կերպով խոշտանկելուց յետոյ, ես նրանից փախայ և դարձայ աւաղակապետ: Մի բանի ժամանակ

առաջ ես իմ տեղեկաբերներէրից իմացայ, որ նա անցնելու է լեռների միջով, և կոլոստեցի նրան. խեղի նրանից իր կարողութեան մեծ մասը: Գնացէք այժմ նրա մօտ և ասացէ՛ք, որ ես իմ բոլոր սրտով ներել եմ նրան այն վիրաւորանքի համար, որ հասցրել էր ինձ անարդար կերպով, և խնդրում եմ նրան ներել ինձ, որ ես կոլոստեցի եմ նրան: Երբ միտսին էինք ապրում, նրա սիրտը քարի պէս կարծր էր, և ես նրանից սովորեցի ինքնասիրութիւնը: Լսել եմ, որ նա այժմ բարեհոգի մարդ է դարձել և նրան մատնանշում են իբրև բարութեան ու արդարասիրութեան օրինակ: Ես չեմ ուզում նրան պարտական մնալ. այդ պատճառով նրան ասացէ՛ք, որ ես պահել եմ ոսկեայ թագը, որ նա թաղաւորի համար էր չինել, և բոլոր նրա գանձերը և թագցրել մի գեանափոր այրի մէջ: Երկու աւաղակ միայն գիտէին այդ տեղը, նրանք էլ այժմ մեռած են. թող Պանդուն իրա հետ գլխուած մարդիկ վերցնէ ու գնայ այնտեղ յետ առնելու իր սեփականութիւնը, որից զրկել էի նրան:

Դրանից յետոյ Մագաղութան պատմեց,

թէ որտեղ էր այլը, և մեռաւ Պանտակիրի ձեռքերում:

Երկտասարդ վանականը Կօլշամբի վերագառնալուն պէս, գնաց ակնագործի մօտ և պատմեց բոլորը, ինչ որ պատահել էր անտառում:

Պանդուն զինուած մարդկանցով գնաց գետնափոր այլը և այն տեղից վերցրեց բոլոր գանձերը, որ աւագակապետը թաղցրել էր նրանում: Եւ նրանք պատուով թաղեցին աւագակապետին ու նրա սպանուած ընկերներին, և Պանտական գերեզմանի վրայ, Բուզգայի խօսքերի մասին խորհրդածելով, ասաց հետեւալը:

«Անձնականութիւնը չար է գործում, անձնականութիւնն էլ տառապում է նրանից:

«Անձնականութիւնը հեռու է մնում շարից», և անձնականութիւնը մաքրում է:

«Մաքրութիւնն ու անմաքրութիւնը պատկանում են իրան անձնականութեան. ոչ ոք չէ կարող մաքրել ուրիշին:

«Մարդս ինքը պէտք է ճիգ թափէ. Բուզգան միայն քարոզիչ է»:

«Մեր Կարման», ասաց դարձեալ վանականը, «Զիւարայի, Բրամայի, Ինդրայի կամ աստուած-

ներից որ և է մէկի արտադրութիւնը չէ, — մեր Կարման հետեանքն է մեր արարքներին:

«Իմ գործունէութիւնը արդանդ է, որ կրում է ինձ. Ժառանգութիւն է, որ հասնում է ինձ. անէծք է իմ չար գործերի և օրհնութիւն՝ իմ արդարութեան: Իմ գործունէութիւնը մի միակ միջոցն է իմ փրկութեան»:

Պանդուն յետ բերեց Կօլշամբի իր բոլոր գանձերը, և չափաւոր կերպով օգտուելով այնքան անսպասելիօրէն վերադարձուած իր հարստութեամբ, նա հանդիստ ու երջանիկ ապրեց իր մնացեալ կեանքը, և երբ նա մեռնում էր խոր ծերութեան մէջ և նրա բոլոր տղաները, աղջիկներն ու թոռները հաւաքուել էին նրա շուրջը, ասաց նրանց.

— Միրելի դաւակներս, մի՛ դատապարտէք ուրիշներին ձեր անյաջողութիւնների մէջ: Որոնեցէր ձեր թշուառութիւնների պատճառը ինքներդ ձեր մէջ: Եւ եթէ դուք սնափառութեամբ կուրացած չէք, կը գտնէք այդ պատճառը, և գտնելով այն, դուք կարող կը լինէք ազատուել շարից: Ձեր թշուառութիւնների

ճարը ձեր անձերի մէջ է: Թող ձեր մտաւոր տեսութիւնը չը ծածկուի Մայեայի քողով...: Յիշէցէք այն խօսքերը, որոնք իմ կեանքի լիա-
լիամանն էին.

«Ով որ ուրիշին ցաւ է պատճառում, իրան է չար գործում:

«Ով որ օղիում է ուրիշին, իրան է օգնում:

«Թող անհետանայ անձնականութեան պատրանքը — և դուք ոտ կը դնէք արդարու-
թեան ճանապարհի վրայ»:

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՄԱՅԻ Մ Ա. Ս Ի Ն*)

Դուք ինձ հարցնում էք բուզդայական «կար-
մա» հասկացողութեան մասին:

Քնի մէջ մենք ապրում ենք համարեա ճիշտ այնպէս, ինչպէս արթուն ժամանակը: Պատկա՛ն ասում է կարծեմ այսպէս. «Եթէ քնի մէջ մենք մեզ տեսնէինք շարունակ միևնոյն դրութեան մէջ, իսկ արթուն ժամանակ զանա-
զան, ապա քունը մենք կը համարէինք իրակա-
նութիւն, իսկ իրականութիւնը՝ քուն»: Դա ոչ

*) «Կարմա» — դա՛ ինչպէս յայտնի է՝ բուզ-
դայական մի հաւատալիք է հատուցման մասին,
որ սերտ կապ ունի հոգեփոխութեան վար-
դապետութեան հետ: Ամեն մի կենդանի էակ
կազմում է մի ամբողջ շարք փոփոխումների

բոլորովին ուղիղ է: Իրականութիւնը տարբեր-
ւում է քնից նրանով, որ նա աւելի իրական է,
աւելի իսկական է: Այնպէս որ ես կասիի այս-
պէս. եթէ մենք չը գիտենայինք քնից աւելի
իրական կեանք, ապա քունը մենք կը համա-
րէինք լիովին կեանք, և երբէք չէինք տարա-
կուսի՝ թէ նա իսկական կեանք չէ:

Այժմ մեր ամբողջ կեանքը՝ ծնունդից մինչև
մահը՝ իր քներով միասին արդեօք իր հերթին
բուն չէ, որը մենք ընդունում ենք իբր իրական
կեանք և որի իրականութեանը չենք կասկածում
միայն նրա համար, որ մենք չը գիտենք ուրիշ՝
աւելի իրական կեանք: Ես ոչ միայն կարծում,
այլ համոզուած եմ որ այդ այդպէս է:

Ինչպէս քունը այս կեանքում մի այնպիսի
վիճակ է, որի միջոցին մենք ապրում ենք
նախորին թաց կեանքի տալաւորութիւններով, մըտ-
քերով, զգացումներով, ճիշտ այնպէս էլ մեր

արդիւնք: Որքան առաքինի է եղել մեր կեանքը
անցեալում, այնքան աւելի ենք մօտենում մենք
բարոյական կատարելութեան ներկայում և ապա-
գայում: «Կարմա»յի վարդապետութիւնը սերտ
կապ ունի ժամանակակից բնախօսների ժառան-
գականութեան ուսմունքի հետ, որի գորու-

այժմեան կեանքը մի այնպիսի վիճակ է, որի
միջոցին մենք ապրում ենք կառնայով, որ
առաջընթացն է աւելի իրական կեանքի, և որի
միջոցին մենք այժմ ենք հաւարում, կառնա ենք
մշակում՝ հետեւեալ այն աւելի իրական կեանքի
համար, որից դուրս ենք եկել: Ինչպէս որ մենք
հազարաւոր քներ ենք ապրում մեր այս կեան-
քում, այնպէս էլ մեր այս կեանքը մէկն է հա-
զարաւոր այնպիսի կեանքերից, որոնց մէջ
մտնում ենք այն աւելի իրական, իսկական, բուն
կեանքից, որից մենք դուրս ենք գալիս՝ մտնելով
այս կեանքը, և վերագաւնում ենք՝ մեռնելով:
Մեր կեանքը այն աւելի իսկական կեանքի
քներից մէկն է, և այդպէս շարունակաբար,
մինչև անվախճանութիւն, մինչև մի վերջին,
բուն կեանքը — Աստծու կեանքը: Աշխարհի
մասին առաջին գաղափարների ծնունդն ու
երեւումը — դա ննջելն է և ամենաքաղցր բունը.

թեմամբ իւրաքանչիւր անհատ արդիւնքն է իր
նախահայրերի առաքինութիւնների ու մոլո-
թիւնների, և իր հերթին անմիջական կերպով
ազդում է իր յետնորդների վրայ: Դա էլ իր
տեսակի «կարմա» է, այսինքն հատուցման
օրէնք: Բուդդայականների մօտ այդ վարդա-

մահը—դա արթնացումն է:

Կանխահաս մահը—դա մարդուն արթնացրել են, բայց նա քնից չէր կշտացել: Ծերունական մահը—դա երկար քնել էր, բայց արդէն թոյլ էր քնում և խնորր զարթնեց: Անձնասպանութիւնը—դա մզաւանջ է, որ ոչնչացնում ես նրանով, որ յիշում ես թէ քնած ես, ճիգ ես գործ գնում ու զարթնում ես: Միմիայն այս կեանքով ապրող, ուրիշ կեանք չը նախազգացող մարդը — դա մի խոր քուն է առանց երազների, դա մի կիսափնտրանային վիճակ է: Զգալ քնի մէջ այն, ինչ որ կատարւում է շուրջդ, քնել զգայնօրէն, պատրաստ լինել ամեն բոլի զարթնելու—դա զիտակցել է թէկուզ ազօտ կերպով այն միւս կեանքը, որից դուրս ես եկել, և դէպի որը գնում ես:

Քնի մէջ մարդը միշտ հստական է և ապրում է մենակ, առանց ուրիշների մասնակցու-

պետութիւնը միայն աւելի բանաստեղծական ձևի մէջ է մտել: Մարդս աստիճանաբար կարող է բարձրանալ աստիճանութեան ճամբով մինչև աստուածաման վիճակի, մինչև երանութիւն, կամ ընդհակառակը, մտութեան ճանապարհով իջնել մինչև կենդանական վիճակի և դժոխք

թեան, առանց նրանց հետ կապակցութեան: Այն կեանքում, որ մենք իրականութիւն ենք անուանում, ուրիշները հետ արդէն աւելի է կապը, արդէն կայ մերձաւորին սիրելու նմանող ինչ որ բան: Իսկ այն կեանքում, որից մենք դուրս ենք եկել և դէպի որը գնում ենք, այդ կապը աւելի սերտ է, սէրը ոչ միայն արդէն ցանկալի մի բան է, այլ աւելի իրական: Այն կեանքում, որի համար և այդ կեանքն էլ է քուն, կասն ու սէրը էլ աւելի են, և այդ քնի մէջ մենք զգում ենք արդէն, թէ այնտեղ ինչ կարող է լինել, և կը լինի: Այդ բոլորի հիմքը մեր մէջ արդէն կայ և թափանցում է բոլոր քների միջով:

Կը ցանկանայի, որ դուք ինձ հասկանալիք. ես չեմ թէ զուարճանում եմ, հնարում եմ. ես հաւատում եմ այդ բանին, տեսնում եմ առանց տարակոյսի, զիտեմ, որ ես՝ մեռնելով

նեղուի: Մարդկային հոգին անմահ է. մեռնելով, նա շարունակ վերածնում է, և արտաքին ձևը, որի մէջ նա մտնում է, իրանից ներկայացնում է անցողական մի աստիճան դէպի երանութիւն գնալու, կամ ընդհակառակը, տանջանքների մէջ քնկնելու:

ուրախ պիտի լինեմ, որ կը հասնեմ այն՝ աւելի
իրական աշխարհին:

Լ. Տօրսոյ.

Ա Յ Դ Դ Ո Ի Ե Ս

Գեղմաներեկից

Բռնակալն իր մօտ կանչեց խմաստունին,
հարցնելու համար թէ՛ որն է թշնամուց վրէժ
յուծելու ամենալաւ եղանակը:

Բռնակալը: Աոս ինձ ամենադաժան, եր-
կարատե տանջանքը, որի միջոցով ես կարո-
ղանամ չարչարել յանցապարտին մինչև մահը:

Խմաստունը: Ստիպիր նրան ճանաչել իր
մեղքը և թող նրան իր խղճին:

Բռնակալը: Ուրեմն, քո ասածով, խիղճ
կայ: Լսիր. իմ ազգականը շատ խիստ անպատ-
ուեց ինձ, և ես չեմ կարող դարձեալ ուրախ
ու հանգիստ լինել, մինչև որ վրէժս չառնեմ:
Ես մտածում էի ամենադաժան տանջանքների
մասին և չր գտայ այնպիսիները, որոնք համա-
պատասխան լինէին իմ բարկութեան.

Իմաստունը: Գու ապգալիսիները չես էլ գտնի, որովհետև ոչ մի տանջանքով դու չես կարող ոչնչացնել ոչ յանցագործութիւնն ինքը, ոչ էլ գործողին: Այդ պատճառով մի բան է խելացի. ներել:

Բռնակալը: Ես գիտեմ, որ չեմ կարող անել այն, որ եղածը չը լինէր, բայց ինչու ես ասում, թէ ես չեմ կարող յանցագործութիւնը ոչնչացնել:

Իմաստունը: Ոչ ոք չէ կարող անել այդ:

Բռնակալը: Ի՞նչ գատարկ բան ես ասում: Ահա ես կարող եմ այն խտրոյն ոչնչացնել այնպէս, ինչպէս ոչնչացնում եմ ահա այս լամպը, որ էլ երբէք չէ լուսաւորելու:

Իմաստունը: Լամպը դու ոչնչացրիր, բայց ոչ լոյսը, որովհետև լոյսը ամեն տեղ, որտեղ վառուում է, միշտ միևնոյն լոյսն է և գոյութիւն ունի ինքն իրանից ամեն բանում: Գու չես կարող սպանել յանցագործին, որովհետև դու հենց նա ես, որին կուգէիր սպանել:

Բռնակալը: Գու կամ խելագար ես, կամ կտաակախօս:

Իմաստունը: Ես ճշմարտութիւնն եմ ա-

սում, յանցագործը՝ այդ դու ինքդ ես

Բռնակալը: Ուրեմն ես ինքս՝ ինձ անպատուեցի և պէտքէ ինքս ինձ ոչնչացնեմ, վիրաւորանքը քաւելու համար:

Իմաստունը: Ամենին, ոչ մի շարիք չէ կարող արիւնհեղութեամբ քաւուել. քեզ հասած վիրաւորանքը քաւելու համար, դու պիտի պարտաւորուէիր ամբողջ մարդկութիւնը ոչնչացնել, որովհետև մեղաւորը նա է: Բայց և այն ժամանակ էլ կը մնար այն, ինչ որ քեզ անպատուում է, որովհետև, ինչպէս ինքդ ճիշտ ասացիր, չէ կարելի անել այն, որ եղածը չը լինէր:

Բռնակալը: Ուրբան էլ բո խօսքերը տարօրինակ են, բայց նրանցում ճշմարտութեան մի բաժին կայ: Աւելի պարզ խօսիր:

Իմաստունը: Նայիր շորս կողմդ այն ամենի վրայ, որ կենդանութիւն ունի, և ասա ինքդ քեզ. «Այդ ամենը ես եմ»: Բոլոր մարդիկ եղբայրներ են, այսինքն բոլոր մարդիկ ըստ իրանց էութեան միևնոյն մարդն են: Բարձրագոյն արդարութեան առաջ չը կայ շարիք, որ պատժուած չը լինէր: Երբ դու ձեռք ես բարձրա-

ցընում քո թշնամու վրայ, դու ինքդ բեզ ես խփում, որովհետև վիրաւորող ու վիրաւորուող ըստ էութեան միմեկին են:

Բռնակալը: Ես բեզ չեմ հասկանում: Ես ուրախանում եմ այն տառապանքների համար, որ պատճառում եմ թշնամու: Մի՞թէ կարող էր այդ լինել, եթէ ես և նա միմեկին լինէինք:

Իմաստունը: Ուրախանում ես դու այն տառապանքներով, որ պատճառում ես թըշնամու, և չես զգում այդ տառապանքները նրա համար, որ դու կաշկանդուած ես քո վրիժառու, երեակայական անձնական «ես»ի պատրանքով. բայց քո խսկական «ես»ի գիտակցական զարթնումով, դու էլ պիտի զգաս նրա բոլոր տառապանքները:

Բռնակալը: Դրանք նման են անմիտ խօսքերի: Արա այնպէս, որ զգամ, թէ ես ու յանցագործը մէկ ենք:

Իմաստունը: Դժուար է անել քո ցանկացածը, բայց ես կը ջանամ: Ես քեզ այժմ մի այնպիսի վիճակի մէջ կը դնեմ, որ դու կը զգաս մարդկութեան միութիւնը բոլոր մարդկանց մէջ: Եւ իմաստունը, որ այդ ընդունակութիւնն

ունէր, առաջ բերեց բռնակալի հոգու մէջ բոլոր այն տպաւորութիւններն ու զգացումները, որոնց հետեանքով նրա թշնամին վիրաւորանք էր հասցրել նրան: Այդ վիճակում բռնակալն իրան ընդունեց իբր այն մարդը, որին ատում էր, և նրան պարզութեամբ այն գրգռումները, որոնց հետեանքով էր վարուել իր թշնամին: Այդ տեսակէտով նա հիմք չը կարողացաւ գտնել նրան ատելու համար, որովհետև հասկացաւ, որ անձնականութիւնը մարդու խսկական էութիւնը չէ, այլ թէ ամբողջ մարդկութեան միութեան գիտակցութիւնն է հիմքը բոլոր անձնականութիւնների, որոնք արտայայտւում են զանազան աստիճանների մէջ:

Բռնակալը երբ վերադարձաւ իր առաջուայ վիճակին, հետեալ հարցը տուեց իմաստունին:

Բռնակալը: Ասեմ քեզ, թէ ես այժմ ինչ իմացայ:

Իմաստունը: Ասա:

Բռնակալը: Ես տեսայ ճշմարտութիւնը կարծես քօղի միջով և իմացայ, որ այդ քօղի յետը մարդկութիւնն ամբողջ կազմում է

մի էութիւն, և իմ թշնամիներն ու բարեկամները նրա անդամներն են, ինչպէս դու և ես: Ով որ վիրաւորանք է հասցնում մարդուն, նա վիրաւորում է և՛ մեղ և՛ ամբողջ մարդկութիւնը:

Իմաստունը: Դա այն ճշմարտութիւնն է, որ ես քեզ ներշնչել էի ուզում և որ արտայայտում է հետեւեալ խօսքերով. աշդ դու ես:

Բռնակալը: Հապա ի՞նչպէս ասլիկ դրանից յետոյ աշխարհում:

Իմաստունը: Մշակը ծառայում է, վաճառականն առուտուր է անում, զինուորը պետութիւնն է պաշտպանում, իշխանը կառավարում է: Ամեն որ իրան յատուկ գործունէութեան շրջանն ունի: Բայց լուսաւորուած մարդը դրա հետ ընդհանուր ոչինչ չունի. այն, ինչ որ ուրիշների համար կազմում է բարձր առաքինութիւն, լուսաւորուած մարդու համար կը լինէր յանցանք ու անմտութիւն: Այժմ դու լուսաւորուեցիր, դու տեսար այժմ այն լոյսի ճառագայթը, որ լուսաւորում է ամենքին, բայց ընդունում է միայն քիչերից, և դու այլ ես չես կարող վերադառնալ մթութեան:

Բռնակալը: Օգնիր ինձ գտնելու մարդը

լոյսը: Ես չեմ ուզում լինել «ես», չեմ ուզում ցանկանալ ոչ մի անցողական բան, ուզում եմ լինել անժամանակաւոր, անանձնական, ինչպէս և դու....:

Բռնակալը դրանից յետոյ չուտով իր թշնամու հետ հաշտուեց, ճանաչեց կեանքի կոչումն ու նպատակը և զնաց այն ճանապարհով, որ տանում է դէպի յաւիտենական խաղաղութիւն:

Մ Տ Ք Ե Ր

Հարգարիւր ամեն մի անցնող օրը մի բարի գործով:

Եթէ բարի գործը մի գրգապատճառ ունի, նա արդէն բարիք չէ. եթէ նրա հետեանքը վարձատրութիւնն է, նոյնպէս բարիք չէ: Բարիքը պատճառների ու հետեանքների չլթայից գուրս է:

Բարութիւնը զարդարում է կեանքը, վճռելով բոլոր հակասութիւնները. խճճուածը դարձնում է սլարդ, դժուարը՝ թեթեւ, մուայլը՝ ուրախ:

Բարութիւնը հոգու համար նոյնն է, ինչ որ մարմնի համար առողջութիւնը. նա աննկատելի է, երբ տէր էս նրան, և յաջողութիւն է տալիս ամեն մի գործում:

Իր բարի կեանքի գիտակցութիւնը բաւականաչափ վարձատրութիւն է այդ կեանքի համար:

Սովորիւր բարի գործելու ուրախութեան: Բարիք արան թարուն, և կարմրիւր երբ նրա մասին իմանան:

Բարութիւնը ոչ միայն առաքինութիւն և ուրախութիւն է, այլ և կուուելու զէնք:

Դժուար է բարի լինել արատաւոր, ստախոս մարդու հետ, մանաւանդ այնպիսու հետ, որ վիրաւորում է ձեզ, բայց հէնց նրա հետ էլ պէտք է լինել բարի թէ նրա համար և թէ իր անձի համար:

Բարութիւն կեղծելուց աւելի վատ բան չը կայ: Բարութեան կեղծումը աւելի է յետ մղում, քան անկեղծ շարութիւնը:

Կայ բնածին բարութիւն, որ արտաքին ու մարմնաւոր պատճառներից է կախուած, — ժառանգականութիւնից, լաւ մարտողութիւնից, յաջողութիւնից: Այդ բարութիւնը շատ հաճելի է

Թէ՛ զգացողի և Թէ՛ ուրիշ մարդկանց համար։ Եւ կայ բարութիւն, որ առաջանում է հոգեկան, ներքին աշխատանքից։ Այդպիսի բարութիւնը նուազ գրաւիչ է, բայց սա կայ, որ առաջինը կարող է ոչ միայն անհետանալ, այլ և փոխուել շարութեան, իսկ երկրորդը ոչ միայն երբէք չէ անհետանում, այլ շարունակ աճում է։

Կատարուած բարիքը ուրախացնում է, բայց չէ՛ գոհացնում. միշտ թւում է՝ թէ պէտք էր աւելին անել։

Մարդկանց և առհասարակ կենդանի էակներին ծառայելու մէջ ուրախութիւն գտնելու համար՝ նախ և առաջ պէտք է վարժուել չար չը գործել մարդկանց ու կենդանի արարածներին, իր կեանքը չը կառուցանել ուրիշների տառապանքների ու կեանքի վրայ։

Բարութիւնը, հոգու հիմնական յատկութիւնն է։ Եթէ մարդս բարի չէ, ապա նա ենթարկուել է մի որ և է խաբէութեան, զայթակղութեան, կրքի, որոնք խանդարել են նրա այդ բնական յատկութիւնը։

Մարդու իսկական կեանքը մարմնի մէջ չէ, այլ հոգու։ Զատ մարդիկ այդ չը գիտեն։ Եւ երբ մարդիկ այդ չը գիտեն, նրանք միշտ վախենում են այն բոլորից, ինչ որ կարող է վնասել նրանց մարմնին. ամենից աւելի վախենում են մահից։ Իսկ երբ մարդս գիտէ, թէ նրա կեանքը հոգու մէջ է, նա արդէն վախենալու բան չունի, որովհետեւ ոչինչ ու ոչ որ, բացի իրանից՝ չէ կարող նրան վնասել։

Քեզանում, միայն քեզանում են և՛ արքայութեան բոլոր ուրախութիւնները, և՛ զժոխի բոլոր տանջանքները։ Արա այն, ինչ ուզում է քեզանից քո մարմնը. աշխատիր հասնելու փառքի, պատիւների, հարստութեան, և քո կեանքը պիտի լինի զժոխք։ Արա այն, ինչ ուզում է քո հոգին. ջանք արա ձեռք բերելու հեղութիւն, զթատրտութիւն, սէր, և քեզ հարկաւոր չը պիտի լինի ոչ մի արքայութիւն։ Արքայութիւնը քո հոգու մէջ կը լինի։

Այն, որ ինձանում մարմնաւոր չէ, ևս անուանում եմ հոգի։ Այն, որ ամբողջ աշխարհում մարմնաւոր չէ, ևս անուանում եմ Աստուած։

Աստծու կամբը նրանումն է, որ լաւ լինի ոչ միայն ինձ, այլ ամենքին: Իսկ ամենքին լաւ լինելու համար՝ կայ միայն մէկ միջոց. այն՝ որ ամենքն էլ բարիք ցանկանան ոչ իրանց, այլ միմիանց:

Եթէ հարցուի մարդուն՝ թէ ով է նա, ոչ մի մարդ չէ կարող ուրիշ բան պատասխանել, բայց միայն՝ թէ ես—ես եմ: Իսկ եթէ բոլոր մարդիկ ես են, ապա այդ «ես»ը ամենքի մէջ էլ միեւնոյնն է: Այդպէս էլ է:

Եթէ ես միայն ինձ եմ բարի ցանկանում, ապա կարող եմ շար ցանկանալ ուրիշ մարդկանց. եթէ միայն իմ ընտանիքին բարի եմ ցանկանում, ապա կարող եմ շար ցանկանալ ուրիշ ընտանիքներին. եթէ միայն իմ ազգին եմ բարի ցանկանում, ապա կարող եմ շար ցանկանալ միւս ազգերին: Միայն երբ ես բարի եմ ցանկանում բոլոր մարդկանց, ես չեմ կարող հը պիտի ոչ որի շար ցանկանամ:

Երբ մենք սիրում ենք բոլոր մարդկանց, մեր հոգին մի առանձին հրճուանք է զգում, և մենք

ոչնչից չենք վախենում, ոչինչ չենք ցանկանում: Ինչից է այդ: Նրանից, որ սէրը—Աստուծ է: Եւ սիրելով՝ մենք միանում ենք թէ՛ նրա հետ և թէ՛ աշխարհում կենդանութիւն ունեցող ամեն բանի հետ: Իսկ ի՞նչ ցանկանալ ու ինչից վախենալ, երբ մենք Աստծու և ամբողջ աշխարհի հետ մի ենք:

Ջանք արա սիրել նրան որին չէիր սիրում, դատապարտում էիր, ով քեզ վիրաւորանք է հասցրել: Եւ եթէ այդ յաջողուի քեզ անել, դու կսնենաս մի նոր ուրախալի զգացում: Ինչպէս որ լոյսը աւելի պայծառ է լուսաւորում մթութիւնից յետոյ, այնպէս էլ ազատութիւն անսիրելութիւնից՝ սիրոյ լոյսը աւելի ուժեղ ու բերկրալի կը բոցաւառուի քեզանում:

Մի հոգաք որ ուրիշները ձեզ սիրեն: Միւրեցէք և ձեզ պիտի սիրեն:

2) Կարելի անմեղանշական լինել, բայց կարելի է տարէց տարի, ամսէ ամիս և օրէցօր դառնալ աւելի պակաս մեղանշական: Ահա այդ հետզհետէ աւելի պակաս մեղանշական դառնալու

մէջն է և՛ իսկական կեանքը և՛ ճշմարիտ բարիքը իւրաքանչիւր մարդու:

Վատ է, եթէ մարդ կարծում է թէ մեղքեր չունի, որով և իրա վրայ աշխատելու պատճառ չը կայ: Բայց վատ է նոյնպէս, երբ մարդ կարծում է թէ նա ծնունդ է ամբողջովին մեղքերի մէջ և մեղքերի մէջ էլ կը մեռնէ, ուստի և՛ իրա վրայ աշխատելը դուր է:

Պէտք է յիշել ու հասկանալ՝ թէ մեղքերը միշտ կան և թէ պէտք է միշտ նրանց հետ մարառել:

Եթէ վարակուել ես մի որ և է կրքով, յիշիր որ այդ կիրքը քո հոգին չէ, այլ բոլորովին նրան հակառակ մի բան, որ ծածկում է քեզանից քո իսկական հոգին, և որ կարող ես դու նրանից ազատուել:

Եթէ մարդիկ չը հնարէին իրանց համար ճոխ բնակարաններ, հագուստներ, կերակուրներ, բոլոր կարօտեալները կարող կը լինէին այժմ ապրել առանց կարիքի, իսկ հարուստները, առանց երկիւղի իրանց ու իրանց հարստու-

թեան համար և առանց աղքատներէ առելու թեան:

Եթէ մի մարդ կարող է վճռել, թէ շատերի բարիքի համար պէտք է չարիք անել մի ուրիշին, այդ ուրիշն էլ կարող է ճիշտ նոյնպէս վճռել թէ շատերի բարիքի համար պէտք է չարիք անել այն առաջինին, և այդպէս ամենքն էլ պիտի չարիք գործեն միմիանց և իրանց իրաւացի համարեն, — հէնց նոյն բանը, ինչ որ լինում է այժմ մեր աշխարհում:

Խղճալի է այն մարդը, երբ մերկ է, մըրսում է, քաղցած. բայց իրան անդամ աւելի պէտք է խղճալ այն մարդուն, որ խաբեբայ է, արբեցող, զոգ, կոպտախիշ, սպանող: Առաջինը տառապում է մարմնով, իսկ երկրորդը նրանով, որ ամենաթանկագինն է աշխարհումս — հոգով:

Լաւ է խղճալ աղքատին և օգնել նրան, բայց ամենից լաւն է՝ չը դատապարտել փշաղածին այլ խղճալ նրան ու օգնել:

Մարդու իսկական «ես»ը հոգեկան է: Եւ այդ «ես»ը մէկ է ամենքի մէջ: Ուրեմն ինչպէս

կարող են մարդիկ իրար մէջ անհաւասար լինել:

Սիրել՛ տոհասարակ նշանակում է բարի գործել: Այդպէս ենք հասկանում ամենքս էլ և չենք կարող այլապէս հասկանալ սէրը:

Եւ սէրը միայն խօսք չէ, այլ գործունէութիւն է, ուղղուած ուրիշների բարիքին:

Եթէ մարդս վճռում է թէ իրան աւելի լաւ է հեռու մնալ ներկայի ամենավորր սիրոյ պահանջումներից, յանուն մի այլ աւելի մեծ սիրոյ յետագայ արտայայտումին, ապա նա խաբում է կամ իրան և կամ ուրիշներին, և ոչ ոքի չէ սիրում, բացի միայն իրանից:

Ապագայի սէր չէ լինում, սէրը ներկայի գործունէութիւնն է: Իսկ այն մարդը, որ երևան չէ հանում իր սէրը ներկայում, նա սէր չունի:

Պահուեցէ՛ք այն դժբախտից, որին օգնում էք. թող նա վայելէ բարեգործութիւնը, առանց գիտենալու իր բարեբարի անունը:

Օգնեցէ՛ք աղքատին՝ առանց նրա չքաւորութեան պատճառներն իմանալ ջանալու, որպէս զի չը յայտնուի այնպիսի մի բան, որ կարող

է ձեր կարեկցութիւնը թուալցնել:

Առանց սիրոյ ոչ մի գործ օգուտ չի բերի, և ամեն մի գործ՝ սիրուց ներշնչուած, որքան էլ փոքր ու չնշին երեւի, առատ պտուղ կը բերէ:

Մարդկանց մէջ սիրոյ մեծացումը միայն կարող է փոխել գոյութիւն ունեցող հասարակարկը:

Էականերն իրար ոչնչացնում են, բայց միևնոյն ժամանակ սիրում ու օգնում են միմիանց:

Կեանքը պահպանւում է ոչ թէ քանդելու տենչանքով, այլ փոխադարձ օգնութեան զգացումով, որ մեր սրտի լեզուով սէր է կոչւում:

Ես որքան կարող եմ տեսնել աշխարհի կեանքի զարգացումը, տեսնում եմ նրանում միայն փոխադարձ օգնութեան այդ սկզբունքի արտայայտութիւնը: Ամբողջ պատմութիւնն ուրիշ բան չէ, բայց եթէ բոլոր էակաների փոխադարձ համաձայնութեան միակ սկզբունքի հետըհետէ աւելի յստակօրէն երևան գալը:

Համաձայնութեան, ներման ու սիրոյ ժամանակը, որ պէտք է փոխարինէ երկպառակու-

Թեան ու ատելութեան ժամանակին, չէ կարող
չը հասնել, որովհետեւ մարդիկ արդէն գիտեն,
և անտարակոյս գիտեն՝ թէ ատելութիւնը կորըս-
տաբեր չարիք է ինչպէս հոգու նոյնպէս և
մարմնի համար, ինչպէս անձի՝ նոյնպէս և հաս-
րակութեան համար, և թէ սէրը տալիս է և՛
ներքին և՛ արտաքին բարիք՝ թէ՛ իւրաքանչիւրին,
թէ՛ բոլոր մարդկանց։ Այդ ժամանակը մօտենում
է։ Մեղանից է կախում անելու այն բոլորը՝
ինչ որ կը մօտեցնէ և հեռու կենալու այն բա-
նից, որ հեռացնում է այդ ժամանակի զաշուտը։

Ով որ գէթ մի անգամ չարիքը բարիքով
հատուցանելու ուրախութիւնն զգացել է, նա
արդէն երբեք առիթը չի փախցնի այդ ուրախու-
թիւնը կրկին ստանալու։

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0327245

14.081

ԳԻՆՆ Է 15 ԿՈՊԼԿ